

**ADVIES VOOR RICHTLIJNEN VOOR HET MILIEUEFFECTRAPPORT
JACHTHAVEN "SLUIS AAN ZEE"
(SLUIS-AARDENBURG)**

20 SEPTEMBER 2001

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING.....	1
2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES.....	2
3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING.....	3
3.1 Probleemstelling.....	3
3.2 Doel en locatiekeuze.....	3
3.3 Besluitvorming.....	4
4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN.....	7
4.1 Algemeen.....	7
4.2 Alternatieven.....	9
4.2.1 Meest milieuvriendelijk alternatief.....	9
5. BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING EN MILIEUGEVOLGEN.....	10
5.1 Inleiding.....	10
5.1.1 Studiegebied.....	11
5.1.2 Milieugevolgen: algemeen.....	11
5.2 Natuur.....	11
5.3 Veiligheid.....	12
5.4 Water en bodem.....	12
5.5 Landschap en cultuurhistorie.....	13
5.6 Woon- en leefmilieu.....	15
6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN.....	15
7. LEEMTEN IN INFORMATIE.....	16
8. EVALUATIEPROGRAMMA.....	16
9. VORM EN PRESENTATIE.....	17
10. SAMENVATTING VAN HET MER.....	17

1. INLEIDING

De gemeente Sluis-Aardenburg heeft het voornemen om een jachthaven met 400 tot 500 ligplaatsen aan te leggen op de historische – in de zestiende eeuw verzande – havenlocatie in de Sluische Haven- en Mariapolder, alsmede een kanaalontsluiting, een schutsluis in Cadzand-Bad, een versterking van bestaande natuurwaarden en uitbreiding met nieuwe natuurgebieden, alsmede woningbouw in de regio te realiseren. De gemeente zal daartoe een besluit nemen tot bestemmingsplanwijziging en ter ondersteuning van die besluitvorming wordt een procedure van milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen. Daarnaast zal er nog besluitvorming plaatsvinden op grond van de Wet op de waterkering voor wat betreft de realisatie van een zeekerende sluis die integraal onderdeel uitmaakt van dit initiatief. In deze m.e.r.-procedure is het college van burgemeester en wethouders van Sluis-Aardenburg de initiatiefnemer en de gemeenteraad vormt het coördinerend bevoegd gezag, omdat Provinciale Staten van Zeeland een besluit zal dienen te nemen op grond van de Wet op de waterkering. Aangezien dit een initiatief betreft dat mogelijk ook grensoverschrijdende gevolgen kan hebben wordt daar – waar dat nodig is – aandacht aan besteed in dit advies voor richtlijnen.

Bij brief van 18 juni 2001¹ is de Commissie voor de m.e.r. in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen voor de richtlijnen voor het milieueffectrapport (MER). De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in het Zeeuwsch Vlaams advertentieblad d.d. 21 juni 2001².

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.³. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER moet bevatten opdat het milieubelang volwaardig in de besluitvorming kan worden meegewogen.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen⁴, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. In dit advies verwijst de Commissie naar een reactie wanneer deze naar haar oordeel:

- informatie bevat die in het MER opgenomen moet worden of die nader onderzocht moet worden, zoals informatie over specifieke lokale milieuomstandigheden;
- belangrijke vragen en discussiepunten naar voren brengt, bijvoorbeeld over te onderzoeken alternatieven.

¹ Zie bijlage 1.

² Zie bijlage 2.

³ De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.

⁴ Bijlage 4 geeft hiervan een lijst.

2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

Meest milieuvriendelijke alternatief (MMA)

De Commissie adviseert om in het MER vooral uit te gaan van een uitwerking op basis van het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA). Op basis van de eigen doelstellingen ter versterking van actuele en potentiële waarden op het gebied van landschap, natuur en cultuurhistorie en rekening houdend met de doelstellingen van integraal waterbeheer, kan een MMA ontwikkeld worden waardoor duidelijk wordt wat maximaal mogelijk is uitgaande van de milieudoelstellingen. Daarnaast kan een voorkeursalternatief geformuleerd worden. Wanneer het voorkeursalternatief afwijkt van het MMA, dienen die afwijkingen in zogenaamde terugvalopties beschreven te worden, samen met de verschillen in milieugevolgen ten opzichte van het MMA.

Natuurwaarden in het plangebied

In het studiegebied komen bijzondere natuurwaarden voor door de karakteristieke ligging van het gebied (overgang van brak naar zoet) en het nog kleinschalige cultuurlandschap. De actuele natuurwaarden moeten nauwkeurig worden beschreven, inclusief die soorten die een bijzondere bescherming genieten in het kader van de Natuurbeschermingswet (Boomkikker, Kamsalamander en Grote Karekiet). De effecten van de geplande activiteit op de natuurwaarden moeten duidelijk in beeld worden gebracht, evenals de effecten op de potentiële natuurwaarden. De polder waar de voorgenoemde activiteit moet plaatsvinden maakt onderdeel uit van de Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur en door de voorgenoemde activiteit kunnen derhalve (potentiële) natuurwaarden worden beïnvloed. De effecten op de natuurwaarden dienen te worden vergeleken met de autonome ontwikkeling, waarbij onder de autonome ontwikkeling nadrukkelijk de huidige plannen voor en begrenzings van de Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur dienen te worden meegenomen.

Cultuurhistorie

Ontegenzeggelijk grijpt het initiatief in in het Zeeuwse cultuurlandschap. In het MER moet duidelijk naar voren komen in hoeverre er cultuurhistorische waarden zullen worden aangetast en in hoeverre cultuurhistorische waarden zullen worden versterkt. Dit dient in beschrijvende zin, ondersteund met reële illustraties (visualisaties), te gebeuren. Naast de wettelijke verplichtingen dienen met name de verplichtingen die voor Nederland gelden vanwege het Verdrag van Valetta ('Malta') bij deze beoordeling betrokken te worden.

Samenvatting

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

3. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

3.1 Probleemstelling

De aanleiding en de ontwikkelingen die tot het initiatief hebben geleid moeten worden beschreven. De startnotitie biedt daartoe een goede aanzet. Daarbij is het duidelijk dat het initiatief primair gericht is op het versterken van de bestaande sociaal-economische structuur van het studiegebied en van Sluis in het bijzonder, aangezien zich in het studiegebied met name problemen (zullen gaan) voordoen met betrekking tot de werkgelegenheid. Daarnaast wordt het project gebruikt ter versterking van landschap, natuur en cultuurhistorische waarden.

Tevens dient te worden aangegeven of er nog meer knelpunten spelen waarvoor dit initiatief een (bijdrage tot een) oplossing kan bieden en benoemd dient te worden waar de gemeente de prioriteiten legt.

Het MER moet de realiteitswaarde van het initiatief onderbouwen, bijvoorbeeld aan de hand van marktonderzoek.

3.2 Doel en locatiekeuze

Uit de probleemstelling moeten concrete en duidelijk omschreven doelen worden afgeleid. In het MER moeten de doelen zodanig worden beschreven, dat ze kunnen dienen voor de afbakening van te beschrijven alternatieven.

Met het oog op het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming moet aangegeven worden welke ruimte de gestelde doelen laten voor het ontwikkelen van alternatieven die gunstig zijn voor het milieu.

Door de nu gekozen opzet van de jachthaven en de benodigde infrastructuur heeft er een locatiekeuze plaatsgevonden. Deze locatiekeuze dient in het MER onderbouwd te worden met (milieu)argumenten maar ook dienen mogelijke andere locaties in beeld gebracht te worden, mits deze locaties kunnen voldoen aan de doelstellingen van de Initiatiefnemer.

Het opnemen van informatie over het maatschappelijk belang van het voorstellen op deze locatie is extra belangrijk geworden nu blijkt dat er beschermd

gebied en misschien ook beschermde soorten – Boomkikker, Kamsalamander en Grote Karekiet - worden geschaad⁵.

3.3 Besluitvorming

Kort moet in het MER worden aangegeven welke randvoorwaarden en uitgangspunten (ruimtelijke beperkingen, grenswaarden emissies e.d.) gelden bij dit voornemen. Hierbij dient te worden verwezen naar de beleidsnota's, (ontwerp-)plannen en wetten, waarin deze zijn of worden vastgelegd. De startnotitie geeft hiervoor al een goede aanzet. Ook kan worden aangegeven op welke wijze het voornemen kan inspelen op het beleid dat andere overheden voeren. In deze behandeling van beleidsonderdelen die in verband staan met het voornemen dienen in ieder geval de (beleids)consequenties van de Vijfde Nota RO, de Nota Belvedere, de Vierde Nota Waterhuishouding, het Natuurbeleidsplan⁶ en het Gebiedsprogramma West Zeeuwsch-Vlaanderen (voorlopig ontwerp) aan de orde te komen.

Het MER dient aan te geven dat het is opgesteld voor een bestemmingsplanherziening door de gemeenteraad van Sluis-Aardenburg. Ook moet worden beschreven volgens welke procedure en welk tijdpad de besluitvorming zal verlopen en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken. Tevens moeten de besluiten worden aangegeven die in een later stadium nog moeten worden genomen om de voorgenomen activiteit te realiseren.

In verband met de te beschrijven randvoorwaarden en uitgangspunten wijst de Commissie op de consequenties van de rapporten over het Waterbeheer in de 21^e eeuw. Afhankelijk van het stadium van besluitvorming waarin de uitwerking zich bevindt, dient het MER in te gaan op de functies die aan de verschillende oppervlaktewateren binnen het studiegebied worden toegekend in nationaal, provinciaal, waterschappelijk en gemeentelijk beleid, en de peilen of peilschommelingen die op grond van dergelijk beleid in die oppervlaktewateren worden nagestreefd of voorzien⁷.

In de startnotitie wordt al aangegeven dat een belangrijk aandachtspunt in het MER de regelgeving op het gebied van natuurbescherming zal zijn. Niet alleen voor de gekozen locatie van de jachthaven zelf, maar ook voor enkele andere gebieden binnen het studiegebied is gebiedsbescherming relevant. Tevens is soortbescherming relevant, zoals voor de Boomkikker, de Kamsalamander en de Grote Karekiet.

Het MER dient de consequenties van de bescherming van de gebieden en soorten weer te geven. Het moet ingaan op de volgende aspecten:

⁵ Zie verder onder § 3.3 van dit advies.

⁶ Alsmede de nieuwste beleidsnota van het Ministerie van LNV "Natuur voor mensen, mensen voor natuur".

⁷ Ook dient de informatie te worden verschaft op basis waarvan een watertoets kan plaatsvinden (zie § 5.4 van dit advies).

A. Status Sluische Havenpolder en Mariapolder

Uit de startnotitie blijkt dat de locatie waar de nieuwe jachthaven is gepland behoort tot de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Dit betekent dat de beschermingsformules op grond van het Structuurschema Groene Ruimte (SGR) moet worden behandeld in het MER alsmede de daarbij behorende informatie.

B. Status van de andere bij dit initiatief betrokken gebieden

Het MER dient de status van de gebieden aan te geven waar sprake zal zijn van rechtstreekse gevolgen, alsmede de status van gebieden binnen het studiegebied die mogelijk indirect gevolgen zullen ondervinden van het initiatief. Bijzondere aandacht verdient het grensoverschrijdende Zwingebied, waarbij ook aandacht geschonken dient te worden aan bescherming op grond van Belgische wetgeving en -beleid.

C. Beschermingsformules gebiedsbescherming

De consequenties van deze status, bijvoorbeeld de beschermingsformule zoals die geldt voor de gebieden onder de Vogel- of Habitatrichtlijn, zullen in het MER systematisch aan de orde moeten komen. Dit vereist een (grondige) analyse van mogelijke aantasting. Bij de beschermingsformule volgens de Vogelrichtlijn/Habitatrichtlijn⁸ spelen de volgende vragen:

- Bestaat er zekerheid dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast?
- Als die zekerheid niet bestaat, zijn er alternatieve oplossingen die deze zekerheid wel kunnen geven?
- Bestaan er dwingende redenen van groot openbaar belang om het project te rechtvaardigen indien aantasting van de natuurlijke kenmerken plaats vindt en bij ontstentenis van alternatieve oplossingen?
- Welke compenserende maatregelen worden getroffen indien het project wordt uitgevoerd?

Bij kerngebieden van de ecologische hoofdstructuur moeten de volgende vragen worden beantwoord:

- Vindt er aantasting plaats van wezenlijke kenmerken of waarden van dit kerngebied⁹?
- Indien dat het geval is, is er een zwaarwegend maatschappelijk belang¹⁰ dat deze aantasting rechtvaardigt?

⁸ Artikel 6 van de Habitatrichtlijn.

⁹ Wezenlijke kenmerken en waarden: dit zijn bijvoorbeeld de unieke kenmerken van de bodem, de hydrologie, de cultuurhistorie, de aanwezigheid van kenmerkende en/of zeldzame soorten planten of dieren, en in het geval van recreatievoorzieningen de randvoorwaarden voor de gebruiksmogelijkheden van een gebied zoals bijvoorbeeld de aantrekkelijkheid en de diversiteit van dat gebied en een bepaalde, minimale omvang.

Van aantasting van wezenlijke kenmerken en waarden is sprake indien:

- letterlijk unieke situaties verloren gaan (bijvoorbeeld een geologisch fenomeen, een specifiek cultuurmonument),
- ecologische processen op landschapsniveau blijvend verstoord raken (bijvoorbeeld verandering van de waterhuishouding),
- populaties van nationaal zeldzame of voor dat ecosysteem kenmerkende soorten planten of dieren zodanig worden verkleind, versnipperd of geïsoleerd dat hun lokale voortbestaan op termijn niet meer is verzekerd.

¹⁰ Van maatschappelijk belang is sprake als een activiteit plaatsvindt ten behoeve van een belangrijk deel van de bevolking, of die een positief economisch gevolg hebben voor die bevolking. (De bewijslast voor het maatschappelijk belang ligt bij de initiatiefnemer). Van zwaarwegend maatschappelijk belang is bijvoorbeeld sprake indien:

- Indien dat het geval is, kan redelijkerwijs dan niet door elders of op een andere manier aan dit zwaarwegend maatschappelijk belang tegemoet worden gekomen?
- Indien dat niet het geval is, welke compensatie wordt dan geboden voor het verloren gaan van de wezenlijke kenmerken en waarden¹¹?

E. Soortbescherming

Aangegeven moet worden welke planten- en diersoorten in het studiegebied voorkomen die op grond van nationaal of internationaal beleid¹² een beschermde status hebben. Tevens dient in het MER te worden aangegeven of er sprake zal zijn van verboden handelingen c.q. activiteiten zoals opgesomd in artikel 23 en 24 van de Natuurbeschermingswet. De Initiatiefnemer zal dienen te beoordelen of er een ontheffing op grond van artikel 25 Natuurbeschermingswet aangevraagd zal moeten worden. Om voor een ontheffing in aanmerking te komen dient te worden aangetoond dat er:

- Geen andere bevredigende oplossing bestaat.
- Geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.
- Redenen zijn van onder andere groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard¹³.

Monumentenwet en Verdrag van Valetta ('Malta')

Er dient in het MER aangegeven te worden of er sprake is van bescherming in het studiegebied op grond van de Monumentenwet (welke objecten en welke bescherming?), maar ook of er sprake is van bescherming op grond van het Verdrag van Valetta ('Malta') daarbij rekening houdend met de in voorbereiding zijnde wetgeving ter implementatie daarvan.

Voor Zeeuws-Vlaanderen is een nota in voorbereiding waarin de wijze wordt aangegeven waarop de provincie wil komen tot een samenhangend beheer van het militair cultureel erfgoed. Aangegeven dient te worden op welke wijze zal worden ingespeeld of al wordt ingespeeld op dit toekomstige beleid.

-
- het niet uitvoeren van de activiteit zou betekenen dat grote groepen mensen in een bepaalde regio dan wel in Nederland als geheel nadeel dan wel risico zullen ondervinden bij de voorziening in belangrijke levensbehoeften zoals voeding, onderdak en veiligheid;
 - essentiële zaken zoals werkgelegenheid redelijkerwijs niet kunnen worden bereikt;
 - het economisch draagvlak van de streek belangrijk versmalt.

¹¹ Voor natuurcompensatie komen alleen die gebieden in aanmerking die nog niet zijn opgenomen in de Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur. Het moeten dus nieuwe gebieden zijn. Zie bijlage 4, inspraakreactie nummer 29 onder punt 1 (compensatiebeginsel en de ook daar genoemde stappen onder a, b en c), maar ook onder punt 3 (compensatiebeleid).

¹² Hierbij dient niet alleen op de Vogel- en de Habitatrichtlijn van de EU te worden ingegaan, maar (indien relevant) ook op de conventies van Bern, Bonn en Ramsar. De Natuurbeschermingswet vormt bij soortbescherming het uitgangspunt.

¹³ Zie daartoe de AMvB *Besluit Ontheffingen en Vrijstellingen Natuurbeschermingswet*.

4. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen, en de motivering van de keuze voor de in beschouwing genomen alternatieven."*

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

4.1 Algemeen

De voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten worden beschreven voor zover deze gevolgen hebben voor het milieu. Daarbij dient eveneens aandacht te worden besteed aan neven- en vervolgactiviteiten. De vier deelactiviteiten - de jachthaven, de kanaalontsluiting, de zeekerende schutsluis bij Cadzand-Bad en de nieuwe natuurgebieden - moeten afzonderlijk worden beschreven. Bij het zoeken naar alternatieven kan het zinvol zijn uit te gaan van varianten van deze deelactiviteiten.

Verder verdient het aanbeveling om onderscheid te maken tussen activiteiten die plaatsvinden in de realisatiefase (inrichting/aanleg) en de gebruiksfase (gebruik en beheer).

In ieder geval dient het MER aan te geven:

- voor de aanleg van de *jachthaven*:
 - is gefaseerde uitvoering mogelijk?
 - wat is de onderbouwing voor het aantal ligplaatsen?
- voor de *kanaalontsluiting*:
 - wat zijn de minimale aanpassingen die moeten plaatsvinden?
 - welke bestaande landschappelijke kwaliteiten moeten gehandhaafd blijven?
- voor de *schutsluis*:
 - welke maatvoering is minimaal noodzakelijk?
 - zijn er andere alternatieven?
- voor de *natuurgebieden*:
 - welke nieuwe natuurgebieden zijn reeds voorzien in de begrensde Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur?
 - welke gebieden komen mogelijk daarnaast in aanmerking voor compensatie van verloren gegane natuur door uitvoering van de voorgenomen activiteit?
 - hoeveel hectare van welke kwaliteit dient vervolgens minimaal gecompenseerd te worden?
- voor de *woningen en andere 'rode functies'*:
 - hoeveel woningen zullen er minimaal en maximaal gerealiseerd gaan worden, en op welke locatie(s)?

- welke andere 'rode functies' (recreatie- en horecafaciliteiten, parkeer-voorzieningen en bijbehorende infrastructuur) zullen in welke omvang en waar gerealiseerd worden?
- op welke wijze zullen de nieuwe woningen en andere 'rode functies' landschappelijk worden ingepast?

Locatie

In het MER dienen mogelijke, reële locatiealternatieven - gelegen binnen het studiegebied - te worden beoordeeld, tenzij op basis van een duidelijke argumentatie kan worden aangegeven dat dit uitgesloten is.

Aandacht voor deelactiviteiten en varianten

In relatie tot de doelstellingen van het project dient het MER de verschillende mogelijkheden/varianten voor de deelactiviteiten te inventariseren. Het MER dient onder andere duidelijk te maken wat het probleemoplossend vermogen is van de variant bij Retranchement zoals die nu beschreven wordt in de startnotitie.

Varianten in omvang

De startnotitie geeft aan dat er nog gevarieerd kan worden in aantallen te realiseren ligplaatsen. Het MER dient aan te geven op grond waarvan minimum en maximum zijn gesteld en dient deze zo nodig te actualiseren. Tevens moet in het MER zowel een volledig maximumalternatief als een MMA-alternatief worden beschreven.

Preventieve, mitigerende en compenserende maatregelen

Bij elk alternatief moet worden aangegeven welke mitigerende en compenserende maatregelen worden getroffen. Als mitigerende maatregelen kunnen bijvoorbeeld worden beschouwd maatregelen om de bodem en het water bij olie lekkages of bij reiniging van schepen te beschermen of de aanleg van flauwe oeverprofielen en/of plasbermen.

Als er in de zin van het SGR ook na het treffen van mitigerende maatregelen wezenlijke waarden en/of natuurlijke kenmerken worden aangetast, dan moet worden aangegeven welke fysieke compenserende maatregelen bij de alternatieven genomen kunnen worden¹⁴. De compenserende maatregelen dienen zo concreet mogelijk te worden uitgewerkt, opdat de aard, omvang, de te verwachten toekomstige kwaliteit en de (praktische) haalbaarheid daarvan zo goed mogelijk kan worden beoordeeld¹⁵.

Aantasting aan elementen en patronen met een cultuurhistorische betekenis kan niet gecompenseerd en slechts in uitzonderlijke gevallen gemitigeerd worden. Onder mitigatie moet dan bijvoorbeeld verstaan worden het (weer) beleefbaar maken van aanwezige elementen en patronen en de samenhang

¹⁴ Hierbij kan gebruik worden gemaakt van: Ministerie LNV, Directie Groene Ruimte en Recreatie: *Uitwerking compensatiebeginsel SGR*, oktober 1995.

¹⁵ Zie bijlage 4, inspraakreactie nummer 29 onder punt 1, 3 en vooral ook 4 (haalbaarheid).

tussen elementen en patronen. Het plan dient daarom gericht te zijn op een zo gering mogelijke aantasting.

4.2 Alternatieven

De keuze van de alternatieven moet worden gemotiveerd, evenals de selectie van het voorkeursalternatief uitgaande van het MMA. In het MER zijn daarbij vooral de milieuarargumenten van belang. Beschrijving van het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) is verplicht.

Als voor het milieu relevante elementen van het voornemen moeten in het MER worden belicht:

- de intensiteit van de recreatievaart in het kanaal en de verkeerssituatie voor de sluis met het oog op het nabijgelegen mondingsgebied van de Westerschelde (nautische veiligheid in combinatie met transport gevaarlijke stoffen);
- de wijze waarop de waterkwaliteit in de haven gegarandeerd wordt;
- de landzijdige verkeersaantrekkende werking en de mogelijkheden van mobiliteitsgeleiding.

Van deze elementen moet worden bezien welke varianten zinvol zijn om ernstige milieubezwaren te voorkomen. Vervolgens moet worden bezien welke varianten tot zinvolle alternatieven kunnen worden gecombineerd.

4.2.1 Meest milieuvriendelijk alternatief

De Commissie adviseert om in het MER vooral uit te gaan van een uitwerking op basis van het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA). Op basis van de eigen doelstellingen ter versterking van actuele en potentiële waarden op het gebied van landschap, natuur en cultuurhistorie en rekening houdend met de doelstellingen van integraal waterbeheer, kan een MMA ontwikkeld worden waardoor duidelijk wordt wat maximaal mogelijk is wanneer milieudoelstellingen voorop gesteld worden. Daarnaast kan een voorkeursalternatief geformuleerd worden. Wanneer het voorkeursalternatief afwijkt van het MMA, dienen die afwijkingen in zogenaamde terugvalopties beschreven te worden, samen met de verschillen in milieugevolgen ten opzichte van het MMA.

Het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) moet:

- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu
- binnen de competentie van de initiatiefnemer liggen.

De Commissie adviseert om in het ontwikkelproces van het MMA vooral aandacht te besteden aan:

- het minimaliseren van schadelijke gevolgen voor de aanwezige natuurgebieden en het maximaliseren van natuurontwikkelingspotenties door nieuwe gebieden te ontwikkelen op de meest kansrijke plekken;
- een duidelijk onderscheid tussen de in de startnotitie genoemde procesgerichte natuur¹⁶ en patroongerichte natuur¹⁷. De uitwerking van beide al-

¹⁶ Procesgerichte natuur = Gebruik makend van natuurlijke processen zoals het toestaan van dynamische processen op de overgang van zoet naar zout en van land naar water en met een incidentele inzet van

ternatieven dient helder beschreven te worden. Hierbij moet worden aangesloten bij bestaande initiatieven in internationaal verband;

- de landschappelijke inpassing (waarbij maximaal rekening wordt gehouden met de in het gebied aanwezig waarden met betrekking tot cultuurhistorie en natuur);
- optimaliseren van de afmetingen van alle aan te leggen infrastructuur, daarbij rekening houdend met de veiligheid en de autonome ontwikkeling en uitgaande van het minimaliseren van de negatieve milieueffecten;
- maatregelen om geluidsbelasting/verstoring door recreanten te voorkomen en/of te mitigeren;
- maatregelen om waterverontreiniging te voorkomen en/of te mitigeren;
- maatregelen om de aantasting van verwacht of aangetoond waardevol bodemarchief te voorkomen¹⁸.

5. **BESTAANDE MILIEUTOESTAND, AUTONOME ONTWIKKELING EN MILIEUGEVOLGEN**

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."

5.1 Inleiding

Het MER dient:

- de bestaande milieutoestand,
- de autonome milieuontwikkeling en
- de milieugevolgen van de alternatieven

met dezelfde graad van detail te beschrijven. De autonome milieuontwikkeling moet worden voorspeld op basis van de referentiesituatie. De Commissie adviseert om de autonome milieuontwikkeling, samen met de bestaande milieutoestand, als referentie te nemen voor de te verwachten milieueffecten van alternatieven.

beheersmaatregelen. Bij de procesgerichte natuur staat de gewenste ontwikkeling in het Zwin centraal: kreekherstel, tegengaan van de verzanding en uitpolderen.

¹⁷ Patroongerichte natuur = Richt zich bijvoorbeeld op het behoud van biotopen van bepaalde (bijzondere) soorten waarbij vaak sprake is van een structurele inzet van beheersmaatregelen. Voor het patroongerichte alternatief moet een concrete planuitwerking worden gegeven met inzicht in de (nieuw te ontwikkelen) landschapspatronen, en welk effect daarmee wordt nagestreefd, zoals bijvoorbeeld het herstel of uitbreiding van de Boomkikkerpopulatie in het studiegebied.

¹⁸ Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld de invloed van veranderingen in grondwaterstand en -kwaliteit alsmede vergravingen.

5.1.1 Studiegebied

Het studiegebied, dat grensoverschrijdend is, moet op kaart worden aangegeven. Per milieuaspect (water, geluid et cetera) kan de omvang van het studiegebied verschillen. Tevens moet op kaart een overzicht worden gegeven van de in het studiegebied gelegen gevoelige gebieden en objecten. Er dient nadrukkelijk rekening gehouden te worden met de vraag of er sprake zal zijn van mogelijke grensoverschrijdende effecten (waar zouden deze kunnen plaatsvinden en in welke omvang?).

Om de effecten voor het gebied zelf, de directe omgeving, het Zwin en de (monding van de) Westerschelde te kunnen beoordelen dient ook uitgebreide informatie te worden opgenomen over het huidige gebruik en het gebruik dat door de realisering van de voorzieningen wordt toegevoegd.

5.1.2 Milieugevolgen: algemeen

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen:

- bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu moet, waar nodig, de ernst worden bepaald in termen van aard, omvang, reikwijdte, mitigeerbaarheid en compenseerbaarheid;
- per milieugevolg moet worden beschreven of het omkeerbaar is (voorbeeld van omkeerbaar effect is de verstoring van watervogelpopulaties);
- behalve directe effecten moeten ook afgeleide effecten worden beschreven zoals van verplaatsing van bedrijvigheid, of de aanpassing(snoodzaak) van wegen;
- onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens moeten worden vermeld;
- de manier waarop milieugevolgen zijn bepaald dient inzichtelijk en controleerbaar te zijn door het opnemen van basisgegevens in bijlagen of expliciete verwijzing naar geraadpleegd achtergrondmateriaal;
- vooral aandacht moet besteed worden aan die effecten die per alternatief verschillen of die welke de gestelde normen (bijna) overschrijden;
- bij de beschrijving dienen de gevolgen van de aanlegfase en de gebruiksfase te worden betrokken.

5.2 Natuur

De belangrijkste aspecten, waar aandacht aan besteed moet worden bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand, de autonome milieuentwikkeling en de milieueffecten zijn:

- fauna

Hierbij gaat het om soorten die worden beschermd op grond van de Natuurbeschermingswet, met daarbij bijzondere aandacht voor de Boomkikker¹⁹, de Kamsalamander en de Grote Karekiet. De consequenties van de

¹⁹ Dit betreft een bedreigde soort opgenomen in de Nederlandse Rode Lijst van kwetsbare reptielen en amfibieën. De kerngebieden van deze soort liggen in het zuidoosten van Overijssel, de Achterhoek, westelijk Zeeuws-Vlaanderen, het midden van Noord-Brabant en Midden-Limburg. Bij een vergelijking van vindplaatsen van vóór 1980 en 1992 is een achteruitgang van maar liefst 81% geconstateerd. Van de 43 vindplaatsen die nu nog bekend zijn, zijn er maar 19 met een populatiegrootte van 10 of meer

bescherming moeten worden aangegeven. Tevens zal moeten worden beschreven of er aantasting of verbetering van – met name – de Boomkikkerpopulatie zal kunnen optreden.

- biotopen, flora en vegetatie:
Bij de analyse van de eventuele effecten van de voorgenomen activiteit verdient het aanbeveling om naast de in de startnotitie genoemde aspecten ook te kijken naar andere elementen van het natuurlijk milieu en met name naar bijzondere plantensoorten.

Bij de beschrijving van de effecten dient rekening gehouden te worden met de invloeden van directe vernietiging, verdroging, verstoring en versnippering. Bij de beoordeling van de effecten dient ook aandacht besteed te worden aan de effecten van verlichting voor de fauna.

Speciaal bij biologische effecten kan sprake zijn van veranderingen, die zich geleidelijk en/of pas op lange termijn manifesteren.

5.3 Veiligheid

Nautisch

De haven is gepland nabij de druk bevaren monding van de Westerschelde waar ook gevaarlijke stoffen worden vervoerd. De plannen zullen leiden tot een toename van de recreatievaart in dit mondingsgebied. Het MER dient de consequenties voor de veiligheid aan te geven en daartoe een beeld te schetsen van de vaarbewegingen en de verdeling daarvan in de tijd²⁰.

Waterkering

Het MER zal aan moeten geven welke maatregelen bij de aanleg van de schutsluis worden genomen om de veiligheid van de zeewaterkering te waarborgen. Dit zowel voor de aanlegfase als voor de gebruiksfase.

5.4 Water en bodem

De belangrijkste aspecten, waaraan aandacht besteed moet worden bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand, de autonome milieuentwikkeling en de milieueffecten zijn de functies die de verschillende wateren in het studiegebied (kunnen) vervullen en de waterkwaliteit. Ook het waterbergend vermogen en de (mogelijke) waterpeilen²¹ dienen te worden aangegeven. Aandacht moet worden besteed aan het beheer van de zeekerende sluis en de waterkwaliteit, in het bijzonder de kans op verzilting. Mogelijke effecten op

roepende mannetjes. De Commissie wil er op wijzen dat indien een populatie kleiner is geworden dan deze 10 roepende mannetjes, de kans op uitsterven van de hele populatie groot is. De Boomkikkers in Nederland zijn de meest noordwestelijke die in Europa worden aangetroffen. De Boomkikker en de Kamsalamander zijn beschermde diersoorten in het kader van de Natuurbeschermingswet. Zie tevens bijlage 4, inspraakreactie nummer 29 onder punt 2 voor wat betreft de soortbescherming.

²⁰ Zie tevens bijlage 4, inspraakreactie nummer 3 voor wat betreft het tweede gedachtenpunt (Westerschelde) en inspraakreactie nummer 25 voor wat betreft de Westerscheldemonding en de risicocontour.

²¹ Zie tevens bijlage 4, inspraakreactie nummer 21 voor wat betreft de waterpeilen (tweede alinea).

landbouw²² en natuur moeten worden beschreven. Het peilbeheer in het kanaal en de toekomstige gemaalcapaciteit worden mee bepaald door de keuze of enkele Vlaamse waterschappen hun overtollige water via dit kanaal zullen gaan afvoeren²³. De consequenties van deze keuze, voor zover relevant voor dit initiatief, dienen in het MER te worden aangegeven. Ook de effecten van peilbeheer en kanaalverdieping op de ontwatering en mogelijke verdroging van aanliggende gronden moeten worden beschreven. Gelet op het advies van de Commissie Waterbeheer 21^e eeuw (WB21, 2000) is het belangrijk om aan te geven welk effect dit project heeft op het waterbergend vermogen in het gebied, met name in perioden van wateroverlast. Ook de effecten van toekomstige, mogelijke klimaatverandering, bodemdaling en zeespiegelstijging zouden beschouwd kunnen worden, speciaal met het oog op de veiligheid van de zeekering. Het MER dient de basisinformatie ten behoeve van de watertoets te verschaffen.

Ingegaan moet worden op de situatie die kan optreden bij (nog waarschijnlijk geachte) hoogwatersituaties. Daarbij moet ook de consequentie voor de waterkwaliteit (bijvoorbeeld in verband met riooloverstorten) worden aangegeven.

Voorts moet duidelijk worden gemaakt in hoeverre (verandering in) bodemdaling zal kunnen optreden door zettingen en of dat kan leiden tot schade (bijvoorbeeld aan gebouwen en waterkeringen).

Het voornemen vergt het nodige grondverzet (aanleg jachthaven, verdieping en verbreding kanaal). In het MER dient inzicht te worden gegeven in de grondbalans, te weten het vrijkomen en hergebruik van grond/baggerspecie.

De aan te leggen havendammen bij Cadzand zullen effecten hebben op de kustmorfologie. Zoals reeds in de startnotitie wordt aangegeven, dient dit onderzocht te worden en in het MER te worden beschreven²⁴.

5.5 Landschap en cultuurhistorie

De hoogteligging en de hoogten van de verschillende elementen moeten op kaart duidelijk worden gemaakt. Uit het MER moet aan de hand van tekeningen of montages duidelijk worden hoe het bestaande landschapsbeeld zal veranderen. Daarbij dienen de belangrijkste kenmerken van de huidige landschapsstructuur en de daarin aanwezige elementen (beelddragers) te worden aangegeven.

Bij de effectbepaling van de gebouwde voorzieningen op het landschap zal een beeld gegeven moeten worden van de wijze waarop deze voorzieningen in het bestaande landschap worden ingepast en hoe het bestaande landschapsbeeld wordt beïnvloed.

²² Zie tevens bijlage 4, inspraakreactie nummer 12 voor wat betreft de opmerkingen over zoutwaterbezwaar onder punt 4.

²³ Zie tevens bijlage 4, inspraakreactie nummer 24 voor wat betreft de beide daargenoemde punten (verschillende waterstanden en afwateren vanuit Damme naar Nederland).

²⁴ Zie tevens bijlage 4, inspraakreactie nummer 3 en inspraakreactie nummer 31 voor wat betreft de passages over dit onderwerp.

Geadviseerd wordt om vanuit verschillende, relevante waarnemingspunten met behulp van montagefoto's zichtbaar te maken welk beeld ontstaat na realisering van de bebouwing²⁵. Hierbij dienen alle nieuwe ingrepen in het landschap in beeld te worden gebracht.

De huidige situatie dient beschreven te worden als resultante van de ontstaansgeschiedenis van het gebied. Daarbij dienen met name de elementen en patronen die verwijzen naar de inpolderings- en verkavelingsgeschiedenis te worden beschreven. Aan de verschillende elementen en patronen moet een cultuurhistorische betekenis worden gegeven. In het MER moet een visie ontwikkeld worden op de wijze waarop met de historisch geografische onderlegger wordt omgegaan.

Voor de verschillende varianten en alternatieven dienen de veranderingen van de elementen en patronen te worden beschreven²⁶. Naast de veranderingen van de patronen en elementen dient ook de verandering van het ruimtegebruik en wijzigingen in het cultuurlandschap te worden meegenomen²⁷.

In het MER dient de wijze waarop met het cultureel erfgoed wordt omgegaan te worden beschreven. Dit moet gebaseerd zijn op een beschrijving van de huidige situatie als resultante van de ontstaansgeschiedenis. Aangegeven moet worden welke waarden er in het gebied aanwezig zijn en op welke wijze deze al dan niet wettelijk beschermd worden of waarvoor wettelijke bescherming in voorbereiding is²⁸.

Hoofdzakelijk zullen de aspecten archeologie, verdedigingswerken en historische geografie uitgewerkt dienen te worden. Daarnaast kunnen incidenteel andere elementen of patronen met een cultuurhistorische betekenis aanwezig zijn die ook door het plan beïnvloed kunnen worden (bijvoorbeeld de Hickmanbrug) en die daarom dienen te worden beschreven.

De wijze en mate van aantasting van de elementen en patronen met een cultuurhistorische betekenis moeten voor de diverse alternatieven en varianten inzichtelijk worden gemaakt.

Gezien de lange en bewogen ontstaansgeschiedenis van het studiegebied, is te verwachten dat er vooral maritiem gerelateerd bodemarchief aanwezig zal zijn. De beschikbare kennis van het bodemarchief van het plangebied is momenteel te gering om het deelaspect 'archeologie' volwaardig mee te kunnen wegen in het MER. Dit betekent dat er voor het plangebied een gedetailleerde archeologische verwachtingskaart moet worden opgesteld, waaraan ook een maritiem-historisch onderzoek ten grondslag dient te liggen. Voor gebieden waarvoor de varianten en alternatieven (voor zowel kanaal, haven als andere werken zoals natuurontwikkeling) zal moeten worden ingegrepen in de bodem en waar een hoge trefkans op de gedetailleerde verwachtingskaart staat, dient

²⁵ Zie ook hoofdstuk 9 van dit advies.

²⁶ Bijvoorbeeld het doorsnijden van een kavelpatroon door het nieuwe kanaal of de ontgraving van een deel van een poldereenheid voor natuurontwikkeling.

²⁷ Bijvoorbeeld ten gevolge van natuurontwikkeling.

²⁸ Het wetsvoorstel ter implementatie van het Verdrag van Valetta ('Malta').

een algemene archeologische inventarisatie (AAI)²⁹ te worden uitgevoerd ter diepte en over het oppervlak van de maximaal te verwachten verstorings³⁰.

Op basis van de verwachtingskaart en het AAI kan archeologie in de besluitvorming worden meegewogen. Hierbij dient behoud "in situ" van het bodemarchief vooropgesteld te worden³¹.

Binnen het plangebied liggen verschillende (resten van) verdedigingswerken. In het MER dient aangegeven te worden op welke wijze de plannen ingevoegd gaan worden in de bestaande militair-historische context. Hiervoor dient een beschrijving van de huidige situatie opgesteld te worden als resultante van de ontstaansgeschiedenis. Aan de aangetroffen elementen en patronen moet betekenis worden toegekend. Hierbij moeten elementen in hun context en samenhang worden bekeken. Voor alle varianten en alternatieven dient de aantasting of verbetering in de beleving van de militaire elementen en patronen te worden aangegeven.

In de startnotitie wordt de reconstructie van verdedigingswerken als doel gesteld. In het MER dienen deze reconstructies verder onderbouwd te worden. Tevens moet in het MER de verandering van het cultureel erfgoed door deze reconstructies worden aangegeven. Daarbij zou bijvoorbeeld gebruik gemaakt kunnen worden van de provinciale visie ten aanzien van de ligging van deze militaire elementen en patronen in het nieuw vormgegeven landschap. Hierbij doen zich ook kansen voor in het verbeteren van de beleving van de elementen en hun samenhang.

5.6 Woon- en leefmilieu

Het MER dient een beschrijving te geven van de milieueffecten voor wat betreft de stiltegebieden in het studiegebied en deze daar waar mogelijk op kaart aan te geven inzake de bestaande milieutoestand, de autonome milieuentwikkeling en de alternatieven. Ook andere geluidsgevoelige bestemmingen moeten worden aangegeven met hun (gewijzigde) geluidsbelasting. Tevens zal moeten worden aangegeven of en waar er sprake zal zijn van extra geluidhinder ten gevolge van dit initiatief (globaal). Daarnaast dient aandacht geschonken te worden aan de (mogelijke) hinder voor de woon- en leefomgeving met name voor wat betreft de aanlegfase.

6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen*

²⁹ Het opstellen van de verwachtingskaart en de inhoud en uitvoering van AAI's zou in nauw overleg kunnen geschieden met de provinciaal archeoloog.

³⁰ Zie tevens bijlage 4, inspraakreactie nummer 10 met name het daar genoemde archeologisch onderzoek en inspraakreactie nummer 47 met betrekking tot de beide verzoeken (1 en 2) zoals aan het slot van die reactie geformuleerd.

³¹ Behoud dient breder gezien te worden dan alleen het niet opgraven. Voor behoud zijn ook omgevingsfactoren belangrijk zoals hoogte en kwaliteit van het grondwater en het ontbreken van zettingen. Ook deze omgevingsfactoren zullen in de planvorming moeten worden meegewogen.

activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."

De milieueffecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling én met de referentie (bestaande toestand en autonome ontwikkeling) worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden.

Bij de vergelijking moeten waar mogelijk de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid worden betrokken.

Hoewel dit geen verplicht deel van het MER uitmaakt, beveelt de Commissie aan een indicatie te geven van de kosten van de verschillende alternatieven.

7. LEEMTEN IN INFORMATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieueffecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Deze inventarisatie moet worden toegespitst op die milieuaspecten, die (vermoedelijk) in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen. Op die manier kan worden beoordeeld, wat de consequenties moeten zijn van het gebrek aan milieu-informatie.

Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre op korte termijn zou kunnen worden voorzien in de leemten in informatie;
- hoe ernstig leemten en onzekerheden zijn voor het te nemen besluit.

8. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieueffectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

Bij het bestemmingsplan zal de gemeente Sluis-Aardenburg moeten aangeven hoe en op welke termijn een gericht evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het verdient aanbeveling dat in het MER al een aanzet tot een programma voor dit onderzoek wordt opgenomen, omdat er een sterke koppeling bestaat tussen onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden, de geconstateerde leemten in kennis en het te verrichten evaluatieonderzoek. Bijzondere aandacht dient daarbij besteed te worden aan de kwaliteit van de bestaande en nieuwe natuur.

9. VORM EN PRESENTATIE

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Voor de presentatie beveelt de Commissie verder aan om:

- het MER zo beknopt mogelijk te houden, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- bij gebruik van kaarten recent kaartmateriaal te gebruiken, topografische namen goed leesbaar weer te geven en een duidelijke legenda erbij te voegen. Ook moeten de schaal, de hoogteligging, waterdiepte, waterpeilen en de geografische ligging helder zijn. In geval van illustraties – ook door middel van kaarten – moet per illustratie het doel van de illustratie duidelijk worden gemaakt.
- Om een goed beeld te krijgen van de voorstellen moeten in het MER enkele schetsen of fotomontages worden opgenomen op basis waarvan de landschappelijke consequenties kunnen worden beoordeeld. Het is aan te raden daarbij minimaal twee relevante posities aan te nemen: vanaf de waterkant en vanaf de landkant.

10. SAMENVATTING VAN HET MER

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- een duidelijke overzichtskaart waarop alle voorgestelde ingrepen staan weergegeven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het MMA en het voorkeursalternatief;
- belangrijke leemten in kennis.